

NATALIA KHOMA ▶

Narodowy Uniwersytet Lwowski im. Iwana Franki

Modernizacja modelu państwa opiekuńczego w warunkach wyzwań globalizacyjnych III tysiąclecia

Abstract

The peculiarities of foreign models of the welfare state caused by modernization processes have been elucidated. The modern political concept of welfare state models has been created. The main tendencies in the development of the welfare state under the circumstances of modern globalization challenges have been defined. The parameters of the long-range national welfare state model have been traced on the basis of the analysis of the Ukrainian welfare state formation processes.

Keywords: welfare state, welfare state model, globalization

Абстракт

Рассмотрены особенности зарубежных моделей социального государства, вызванными модернизационными процессами. Предложена современная политическая концепция модели государства всеобщего благоденствия. Определены основные тенденции в развитии социального государства в условиях современных вызовов глобализации. На основе анализа процессов формирования государства всеобщего благосостояния Украины определены параметры дальнейшего образца государства благосостояния.

Ключевые слова: социальное государство, модель государства всеобщего благосостояния, глобализация

W e współczesnych warunkach szczególnej aktualności nabywa badanie perspektyw rozwoju państwa opiekuńczego tak na skalę planety, jak również w granicach Europy. Dzisiaj odbywa się aktualizacja wyjaśnienia istoty procesów modernizacyjnych w sferze kształtowania i realizacji modeli państwa opiekuńczego, określenie podstawowych cech modelu państwa opiekuńczego trzeciego tysiąclecia, które napotyka wyzwania globalizacyjne. Ponieważ obecnie model państwa opiekuńczego we wielu państwach, w tym na Ukrainie, nie został określony w ustawodawstwie, problem nabywa znaczenia praktycznego.

Mimo dużej ilości prac naukowych z danej problematyki, natura i istota fenomenu państwa opiekuńczego w światowej nauce interpretowana jest niejednoznacznie i nawet dla określenia pojęcia stosuje niewystarczająco zróżnicowany szereg: „państwo opiekuńcze”, „socjalne państwo prawne”, „państwo dobrobytu”, „państwo usług socjalnych” itp. Dotychczas brak ogólnie przyjętego pojęcia funkcji państwa opiekuńczego, mechanizmów ich realizacji, jego instytucji, warunków kształtowania i dynamiki, a niektóre teorie zaprzeczają fenomen państwa opiekuńczego. Współczesne podejście do państwa opiekuńczego polega na ujęciu państwa jako państwa prawa, demokratycznego, z rozwiniętym społeczeństwem obywatelskim i gospodarką zorientowaną socjalnie, które tworzy warunki do realizacji podstawowych praw człowieka, samodzielnego zapewnienia przez osobę inicjatywną i społecznie odpowiedzialną dobrobytu materialnego na niezbędnym poziomie dla siebie i członków swojej rodziny, tworzy warunki do samorozwoju osoby, inwestuje w kapitał ludzki i społeczny, zapewnia każdemu minimum socjalne dla zapewnienia odpowiednich warunków egzystencji człowieka i przyczynia się do umocnienia zgody w społeczeństwie, utrwała zasady partnerstwa społecznego, zapewnia bezpieczeństwo ekologiczne (Xoma, 2012, s. 484). Takie podejście jest wynikiem ponownego wnikięcia w sens roli państwa w opiece społecznej, nasilenia tendencji globalizacyjnych, co uwarunkowało perspektywiczność modelu państwa opiekuńczego, które aktywizuje, przychodzi na zmianę klasycznych modeli. Określone ujęcie państwa opiekuńczego odzwierciedla światową tendencję do zrezygnowania z idei państwa dobrobytu ogólnego, kiedy utrwała się europejska tendencja do kształtowania państwa serwisowego, zapewniającego najbardziej niezbędne prawa socjalne. Ponieważ w warunkach kryzysu gospodarczego, globalnych wyzwań XXI w. państwo nie jest w sta-

nie podjęcia odpowiedzialności za dobrobyt osoby, a w granicach zasady subsydiarności przekłada część funkcji na biznes, instytucje społeczeństwa obywatelskiego. Współczesne ujęcie i definicja państwa opiekuńczego powinno zostać wypełnione nowymi elementami konstrukcji („zapewnienie bezpieczeństwa ekologicznego”, „zachęcanie konkurencji i rozwoju osobistej inicjatywności obywateli w zakresie zapewnienia własnego dobrobytu”, „rozwój partnerstwa społecznego”, „aktywne współdziałanie z instytucjami społeczeństwa obywatelskiego” itp.), zaś najważniejszym zadaniem współczesnego państwa opiekuńczego jest zapewnienie maksymalnie sprzyjających warunków samorealizacji jednostki.

W światowej nauce i praktyce, z jednej strony, zauważalny jest kryzys koncepcji państwa opiekuńczego, a z drugiej – brak chęci do rezygnacji z jej wprowadzenia, ale po modernizacji, adaptacji do warunków globalizacji i wyzwań współczesności. Obecnie brak jest jednolitej teorii państwa opiekuńczego; odmienności w podejściach naukowych jej konceptualizacji dotyczą przede wszystkim stopnia i granic ingerencji państwa, skali działalności państwa w zakresie opieki społecznej. Z jednej strony, teoretycy państwa opiekuńczego udowadniają celowość jego zachowania, adekwatność wymiarom wolności, z jednoczesnym uznaniem zjawisk kryzysowych w praktyce funkcjonowania państwa. Z drugiej zaś strony, państwo opiekuńcze oceniane jest jako nieskuteczna instytucja opieki społecznej i nadzoru nad obywatelami, jako czynnik ograniczenia indywidualnej wolności, zwięzienia możliwości społeczeństwa obywatelskiego, co jest sprzeczne z wymaganiami konkurencyjnej gospodarki rynkowej, prowadzi do degradacji moralności zawodowej, obniżenia gotowości do samodzielnego podjęcia decyzji.

Przyczyny kryzysu współczesnych modeli państwa socjalnego, powodujące konieczność modernizacji państw, są następujące: społeczne (osłabienie wpływu związków zawodowych, społeczeństwa religijnego, indywidualizacja stylu życia, utrata tożsamości zespołowej); zasobowe (ponowny podział zasobów energetycznych i problemy energetyczne); gospodarcze (globalizacja, internacjonalizacja, swobodny przepływ towarów i usług, szybki rozwój sfery usług przy skracaniu tradycyjnych segmentów gospodarki industrialnej); finansowe (swobodny przepływ kapitału, inflacja, recesja); problemy na rynku pracy (mobilność siły pracy, międzynarodowa konkurencja siły pracy, rozwój nowych formy pracy i nieformalnego za-

trudnienia, przepływy migracyjne, wzrost poziomu wykształcenia kobiet i aktywizacja wzrostu ścieżki ich kariery); socjokulturowe (wysoka wartość samookreślenia i wolności jednostki, zmiana moralności rodzinnej); techniczne (postęp naukowo-techniczny i medyczny); demograficzne (zmiana struktury wiekowej ludności); polityczne (ideologia neoliberalna, zalecenia wpływowych międzynarodowych organizacji ekspertów); gender (dalsza emancypacja, zmiana stosunków partnerskich i rodzinnych form życia).

W ciągu ostatnich tysiącleci fachowcy określili szereg modeli, różniących się zakresem ulg i uzasadnieniem prawa do korzystania z nich, finansowaniem i organizacją; metodologicznie oparte są one na różnych ideologiach i podejściach do rozwiązywania problemów społecznych. Podstawowe klasyfikacje modeli państwa opiekuńczego zostały zawarte w koncepcjach E. Bukodi i R. Roberta, H. Wileńskiego i Charlsa N. Lebeaux, N. Ginsburga, A. Gauthiera, Jacquesa Delorsa, K. Esping-Andersena, T. Tiltona i N. Furnissa, A. Sapira i in. W ukraińskiej myśli politycznej uformowane zostały kilka podejść do klasyfikacji modeli państwa opiekuńczego: 1) liberalny (pozostały) i socjalno-demokratyczny; 2) liberalny (monetarystyczny) i ukierunkowany socjalnie; paternalistyczny, korporatystyczny i etatystyczny; neoliberalny, społeczno-katolicki i socjalno-demokratyczny.

Wydaje się, że współczesna typologia państwa opiekuńczego może opierać się na pojmowaniu znaczenia konwergencji ideologii pod wpływem globalizacji i indywidualizacji. Klasyczne paradygmaty polityczne liberalizmu, konserwatyzmu i socjalizmu modyfikują się, współczesny proces polityczny fiksuje ich zbliżenie, co modyfikuje klasyczne modele państwa opiekuńczego. Zarysowała się tendencja do wpływu wzajemnego ideologii liberalnej, socjalistycznej i konserwatywnej, w rezultacie klasyczne modele państwa opiekuńczego (liberalny, korporacyjny, socjal-demokratyczny) transformują się w neoliberalny, korporacyjno-liberalny (konserwatywno-liberalny), socjaldemokratyczno-liberalny; aktywizacja składowej liberalnej wyjaśnia się przez wpływ globalizacji. Ze względu na czas powstania warto wyodrębnić klasyczne modele (ustalone, tradycyjne), które modyfikują się, przeplatają się wzajemnie, i neomodele państwa opiekuńczego (zwłaszcza te, które kształtują się w państwach posttotalitarnych Europy Środkowej i Wschodniej, projekty jednolitego modelu socjalnego UE itp.), które jeszcze nie potwierdziły gotowości skutecznego wprowadzenia w warunkach wyzwań globalizacyjnych, są w stadium organizacyjnym, demonstrują kroki

sprzeczne i niekonsekwentne. Ze względu na relacje aktywności państwa a inicjatywność obywateli w rozwiązywaniu problemów społecznych, określane są paternalistyczny, klasyczny typ i typ aktywizującego państwa opiekuńczego.

Z analizy trzech klasycznych modeli państwa opiekuńczego: socjaldemokratycznego (na przykładzie Szwecji), korporatystycznego (na przykładzie FRN) i liberalnego (na przykładzie USA) wyraźnie wynika, iż ma miejsce stopniowe odejście od pierwotnych postulatów tych modeli i ich szybka modernizacja. Tradycyjne cechy *modelu skandynawskiego* (uniwersalizm, solidarność, kontrakt społeczny między pokoleniami, pełne zatrudnienie ludności, połączony z aktywną interwencją państwa w mechanizmy funkcjonowania rynku) zmieniają się pod wpływem czynników rozwoju międzypaństwowego i międzynarodowego, konwergencji ideologii. Analiza reform społecznych szwedzkiego rządu F. Rejnfelda udowadnia, iż transformacja modelu socjaldemokratycznego odbywa się w kierunku modelu liberalnego, który aktywizuje osobę zdolną do pracy. Modernizacja *modelu korporatystycznego* państwa opiekuńczego, zwłaszcza w FRN, przejawia się we wsparciu samozatrudnienia, tymczasowego zatrudnienia, zwiększenia składek ubezpieczeniowych, emerytalnych i medycznych, w przeprowadzeniu reformy medycznej, ukierunkowanej na skrócenie działalności kas szpitalnych (medycznych fundacji ubezpieczeniowych) i rozszerzenie sektora prywatnego; jednocześnie – obniżenie podatku dochodowego, stworzenie warunków do samorealizacji przez jednostkę własnych zdolności, stymulowanie własnej inicjatywy obywateli mające na celu podwyższenie dobrobytu, zaś na państwo nakłada się obowiązek korygowania niepowodzeń w mechanizmie rynkowym. Model *liberalny*, zwłaszcza w USA, w rozwiązywaniu problemów społecznych maksymalnie korzysta z mechanizmu rynkowego; państwo stosuje metody pośredniego regulowania, przede wszystkim ulg podatkowych, robiąc rozszerzenie skali i widma programów społecznych ekonomicznie korzystne pod względem ekonomicznym. Określenie w ustawie orientacji na osobistą odpowiedzialność za samozapewnienie, podwyższenie konkurencyjności ludności zdolnej do pracy, przeniesienie centrum wagi ze udzielenia pomocy społecznej na stworzenie warunków do maksymalnego korzystania z potencjału obywateli zdolnych do pracy – stanowi strategiczną linię reformowania państwa opiekuńczego w USA.

Ogólnie, państwo opiekuńcze, zwłaszcza w Europie, cechują problemy dłużne i fiskalne, bezrobocie, masowe akcje protestu z żądaniami wobec państwa o utrzymaniu standardów socjalnych na właściwym poziomie. Zmusza to do wypróbowania nowych projektów „przetrwania” państwa opiekuńczego: model zapobiegający; aktywizujące państwo opiekuńcze; państwo pracy; państwo socjalno-inwestycyjne (państwo inwestycji społecznych) itp. W sposób konstytucyjny wprowadzane są nowe podejścia, zgodnie z którymi państwo opiekuńcze zapewnia tylko podstawowe potrzeby człowieka (infrastruktura, minimum socjalne, edukacja, służba zdrowia), a człowiek sam powinien dbać o siebie i swojej rodzinie (Чиркин, 2002, s. 9). Jeden z aktywnie debetowanych dzisiaj projektów – to reformowanie państwa opiekuńczego w państwo solidarności, w którym by istniał bilans praw i obowiązków obywateli, ich wolnością i odpowiedzialnością. Pomoc państwa udzielana jest tylko dla tych, którzy sami udzielają pomoc społeczną (na przykład, inicjatywy brytyjskiego premiera D. Kamerna co do sankcji wobec rodzin wielodzietnych, w których żaden z rodziców nie pracuje, aktywizacji udziału bezrobotnych w pracach społecznych itp.).

Modernizacja modeli państwa opiekuńczego przejawia się w stopniowym odejściu od pierwszeństwa wsparcia socjalnego oraz ukierunkowaniu wysiłków państwa na rozwój personalnej inicjatywy, aktywności ludności zdolnej do pracy, inwestowania w kapitał społeczny. Reformy w sferze socjalnej odbywają się w kierunku zwężenia spektrum działań państwa opiekuńczego, stymulowania aktywności i odpowiedzialności obywateli za zapewnienie dobrobytu, powstrzymania rozszerzenia funkcji socjalnych (i odpowiednio kosztów państwowych), ponieważ stają się one ponad siły dla budżetu państwa i nieskuteczne z punktu widzenia potrzeb społeczeństwa. Obecnie określił się wspólny trend rozwoju modelu państwa opiekuńczego w krajach europejskich: z jednej strony skrócenie programów socjalnych, pragnienie do podwyższenia ich skuteczności i oddania gospodarczego, a z drugiej – rozszerzenie partnerstwa socjalnego, decentralizacja władzy, nasilenie organów regionalnych (wewnątrz kraju) i miejskowych. Jednocześnie odbywa się zmiana roli tak państwa, jak również obywatela: on powstaje nie tylko jako obiekt polityki socjalnej państwa, lecz również jako aktywny jej podmiot, użytkownik i producent usług społecznych.

Jeśli powstanie państwa opiekuńczego było nierozzerwalnie związane z uznaniem praw socjalnych jako niezaprzeczalnych praw człowieka, obok praw obywatelskich, to tendencję XXI w. stanowi, z jednej strony, rozszerzenie katalogu praw socjalnych człowieka i obywatela; z drugiej przekształcenie funkcji państwa co do ich zapewnienia, ponieważ państwa coraz bardziej orientują się na wsparcie socjalne tylko potrzebujących, stymulowanie inicjatyw człowieka w zapewnieniu swego dobrobytu, rozwój kapitału społecznego i ludzkiego. Powyższe skutkuje rozszerzeniem określonych konstytucyjnie obowiązków osób zdolnych do pracy, które mogą pretendować na wsparcie socjalne państwa, tylko wykazując inicjatywę w pracy (studia, przekwalifikowanie, uczestnictwo w pracach społecznych itp.).

Ponieważ proces globalizacji związany jest z „rozmywaniem” granic gospodarczych, swobodnym przepływem zasobów pracy, powstają problemy z realizacją praw pracy i socjalnych, komplikuje się działalność organów reprezentacji pracowników. Potrzebne są gwarancje, aby wartości ludzkie i społeczne określały charakter i tempa globalizacji gospodarczej, ale na razie nie istnieje wyraźna koncepcja państwa opiekuńczego w warunkach globalizacji. Na czasie jest tworzenie „nowej architektury” dobrobytu, w której szczególną uwagę udzielałoby się rozwiązywaniu problemów socjalnych nie tyle ze środków wypłat socjalnych, ile zapobiegania problemom (inwestycje w edukację, pomoc społeczna dla dzieci, wsparcie macierzyństwa, poprawa warunków pracy i podwyższenie jakości pracy, reforma emerytalna). Właśnie w czasie epoki globalizacji rośnie rola państwa wewnątrz kraju jako gwaranta stabilności społecznej, politycznej i makroekonomicznej, wsparcia najbardziej cierpiących grup ludności, obrony przed przemocą, przestępczością, nabywających charakteru globalnego, ochrony środowiska, legalności. Dlatego niedopuszczalne jest omawianie dalszego wprowadzenia modelu państwa opiekuńczego, ale ten model powinien spełniać następujące wymagania: wsparcie, stymulowanie własnej inicjatywy, przedsiębiorczości, wydajności pracy człowieka; podwyższenie motywacji do pracy; zwiększenie społecznej odpowiedzialności jednostki za własną opiekę socjalną oraz społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw; efektywność ekonomiczna powinna „uczłowieczyć się” przez sprawiedliwość społeczną i zbilansowanie ekologiczne; inwestowanie w macierzyństwo, dzieciństwo i wiedzę; reformowanie systemu emerytalnego, stymulowanie zatrudnienia osób w wieku emerytalnym, inwalidów (ulgi pracodawcom); aktywne za-

angażowanie państwa w pełnienie funkcji socjalnych przez instytucje społeczeństwa obywatelskiego i biznesowe; ochrona nierynkowych sfer socjalnych (ekologia, edukacja, życie duchowe itp.).

Sytuacja socjalna na Ukrainie również nie spełnia kryteriów współczesnego pojęcia państwa opiekuńczego. Wielu uczonych i polityków sceptycznie ocenia możliwość budowania państwa w najbliższej perspektywie. Przecież społeczeństwo ukraińskie demonstruje brak nawet podstawowych zasad państwa opiekuńczego. Obowiązujące ustawodawstwo nie pozwala na pełne zapewnienie ochrony praw socjalnych obywateli, co sprzyja rozwojowi negatywnych tendencji, przejawów antysocjalnych. Na czasie jest transformacja szeregu form realizacji państwowych gwarancji socjalnych i mechanizmów ich udzielania. Niski poziom państwowych gwarancji socjalnych związany jest z niewystarczającym poziomem rozwoju mechanizmu motywacyjnego aktywności pracy każdego człowieka, zdolnego do zapewnienia własnego dobrobytu, z brakiem skutecznego mechanizmu rządzenia państwem, sprawiedliwym podziałem dóbr socjalnych.

Mimo wspólnych cech w rozwoju cywilizacyjnym z innymi krajami, Ukraina ma swój historyczny szlak budowania narodowego modelu państwa opiekuńczego. W odróżnieniu od Zachodu, zadanie kształtowania państwowości socjalnej ulegało aktualizacji nie na mocnym fundamencie prawa, a za niestabilności i rozregulowania prawnego. Dzisiaj Ukraina przeżywa nowy, ważny etap opracowania i realizacji zasad państwa opiekuńczego, przeprowadzane są reformy w dziedzinie pracy i stosunków pracy, polityce dochodów, zatrudnienia, ubezpieczeniach społecznych itp. Podstawowy problem w regulowaniu mechanizmu państwa opiekuńczego jest ustawodawstwo socjalne: zbyt rozbudowane, niekodyfikowane, terminologicznie niezgodnione, komplikujące świadczenie odpowiednich usług dla ludności. Normatywnoprawnej bazie w sferze funkcjonowania państwa opiekuńczego brakuje systemowości i konsekwentności, co aktualizuje uchwalenie jednego skodyfikowanego protokołu socjalnego (kodeksu socjalnego), który ustaliłby jedyne i ogólnie przyjęte podejścia do regulowania systemu opieki społecznej i ubezpieczeń społecznych. Większość standardów socjalnych jest deklaratywnych ze względu na przestarzałość i brak skutecznych mechanizmów opieki społecznej, brak adresata, zrównywany charakter, niezgodność z potrzebami społecznymi. System ulg nie zapewnia świadczenia pomocy tylko potrzebującym i przyczynia

się do zauważalnego wzrostu dochodów zamożnych, nasila się nierówność ekonomiczną. Tylko nowoczesne usługi społeczne mogą zapewnić aktywność społeczną osoby, uniemożliwią jej pasywność społeczną i izolację.

Dojrzała konieczność konstruowania krajowego modelu państwa opiekuńczego na podstawie wyraźnej koncepcji; na czasie opracowanie krajowego modelu państwa opiekuńczego z wykorzystaniem doświadczenia krajów rozwiniętych oraz z uwzględnieniem szeregu czynników globalizacyjnych. Skonstruowany model ma określić stopień ingerencji państwa w procesy społeczno-ekonomiczne, mechanizm podziału i ponownego podziału dóbr społecznych, miarę odpowiedzialności człowieka i państwa.

Jednym z perspektywicznych jest model państwa aktywizującego, w którym po nowemu dzielona jest odpowiedzialność między państwem, społeczeństwem i obywatelami, ponieważ wzrasta rola osobistej odpowiedzialności jednostki za swój dobrobyt. Zadaniem takiego modelu jest aktywne inwestowanie w człowieka, jego potencjał; tworzenie warunków do samorozwoju osoby, przede wszystkim poprzez aktywność zawodową; zapobieganie niepowodzeniom społecznym, a nie ich złagodzenie. Jednocześnie należy uwzględnić specyfikę socjalnej struktury społeczeństwa ukraińskiego (znaczny odsetek osób w podeszłym wieku, duża ilość niepełnych rodzin itp.). Tendencja ogólnoswiatowa polega na tym, że państwo opiekuńcze zobowiązane jest do zapewnienia tylko podstawowych potrzeb człowieka (infrastrukturę, edukację, ochronę zdrowia, minimum socjalne) i niedopuszczania nastroju, żeby pozostawać na utrzymaniu, pogłębiania w świadomości obywateli osobistej odpowiedzialności za poprawę warunków swojego życia. Dlatego krajowy model państwa opiekuńczego powinien przede wszystkim wspierać mechanizmy wzrastającej mobilności społecznej, kształtować windę socjalną dla wszystkich grup ludności, występować w charakterze arbitra socjalno-politycznego w relacjach między warstwami społecznymi; u jego podstaw leży skodyfikowane ustawodawstwo socjalne, rozwinięte społeczeństwo obywatelskie, biznes odpowiedzialny społecznie.

Obecnie konieczne jest wprowadzenie w sferę socjalną europejskich zasad skutecznego rządzenia poprzez pomoc wzajemną, koordynację społeczną, zastosowanie technologii informacyjno-komunikacyjnych dla zaangażowania maksymalnej ilości aktorów społecznych w proces wydawania i realizacji decyzji polityczno-administracyjnych w sferze socjalnej. Należy ponownie wniknąć w sens roli państwa opiekuńczego w życiu współczesne-

go społeczeństwa, z uwzględnieniem tendencji globalizacyjnych i nowych sposobów komunikacji.

Tak więc odbywa się modernizacja systemu współczesnych modeli państwa opiekuńczego, która uzupełniana jest o model państwa pracy, państwa inwestycji społecznych i innych, które przewidują rezygnację z polityki opieki społecznej na rzecz aktywizacji zatrudnienia, samozaspokojenia potrzeb życiowych, generowania kapitału społecznego, podwyższenia kwalifikacji ludności zdolnej do pracy jako czynnika zmniejszenia nierówności społecznej. Światową tendencją jest rezygnacja z idei ogólnego dobrobytu, umocnienie państwa serwisowego i zapewnienia podstawowych, koniecznych praw socjalnych. U podstaw państwa opiekuńczego powinny leżeć: stymulowanie inicjatywności człowieka, podwyższenie motywacji do pracy, podniesienie społecznej odpowiedzialności ludzi za własną opiekę socjalną; podniesienie społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw; „uczłowieczenie się” efektywności ekonomicznej przez sprawiedliwość społeczną i zbilansowanie ekologiczne; inwestowanie w macierzyństwo, dzieciństwo i wiedzę; reformowanie systemu emerytalnego, stymulowanie zatrudnienia osób w wieku emerytalnym, inwalidów; aktywne zaangażowanie państwa w pełnienie funkcji socjalnych przez instytucje społeczeństwa obywatelskiego i biznesowe; ochrona nierynkowych sfer socjalnych (ekologia, edukacja, życie duchowe itp.). Odpowiedzialnym za skuteczność współczesnego modelu państwa opiekuńczego należy uczynić w równych częściach państwo, biznes, organizacje pozarządowe, społeczeństwo obywatelskie w całości i poszczególnych obywateli.

Kopiowanie przez Ukrainę konkretnych modeli zagranicznych nie jest perspektywiczne, ponieważ brak przesłanek do ich skutecznego wprowadzenia, a także wszystkie klasyczne modele modernizują się, adaptując się do wyzwań teraźniejszości i szybkiego rozwoju innowacyjnego. Dzisiaj określa się perspektywa takiego modelu państwa opiekuńczego, które aktywizuje, stymuluje, zachęca instytucje pozarządowe, umacnia subsydiarność, zawężając jednocześnie własne funkcje. W takim modelu obywatele nie są wyłącznie konsumentami dóbr socjalnych, lecz również producentami, nadawcami. W określeniu modelu państwa opiekuńczego na Ukrainie należy zrezygnować z powszechnego paternalizmu i koncepcji państwa dobrobytu ogólnego i odpowiednio zatwierdzić tak w teorii, jak również w działalności praktycznej nową zasadę polityki socjalnej: państwo przy-

znaje i zapewnia najbardziej niezbędne gwarancje socjalne dla najbardziej potrzebujących. Przy tym współczesne państwo opiekuńcze zobowiązane jest do występowania w charakterze podstawowego podmiotu realizacji inwestycji socjalnych w rozwój edukacji, ochrony zdrowia, kultury.

Bibliografia

- Хома, Н. (2012). *Моделі соціальної держави: світовий та український досвід*. Київ.
- Чиркин, В. (2002). *Общеловеческие ценности и современное государство. Государство и право, 2*.